

**ԿՐՏՄԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ ՀԻՇՈՂՈՒԹՅԱՆ**

**ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ**

Հոդվածում քննարկվում են կրտսեր դպրոցականների հիշողության առանձնահատկությունները, տեսակները և հիշողության կարևոր դերն աշակերտի ուսումնական գործընթացում, որը նպաստում է ուսման արդյունավետության բարձրացմանը:

**Հանգուցային բառեր՝** *կրտսեր դպրոցական, հիշողություն, հիշողության գործընթացներ, անձնային որակներ, ուսման արդյունավետություն:*

Համակարգված ուսուցումն սկսվում է դպրոցի տարրական դասարաններից: Այդ առումով ուսուցիչը մեծ առաքելություն ունի, քանի որ իրեն է վստահված աճող սերնդի կրթության ու դաստիարակության գործը:

Դպրոցական կյանքի առաջին տարիները լի են նոր տպավորություններով, նոր գիտելիքներով ու սպասումներով: Երեխան դառնում է դպրոցական, սա այնպիսի ժամանակաշրջան է, երբ նա իր մեջ միաժամանակ կրում է և՛ նախադպրոցականի, և՛ դպրոցականի գծեր: Այս տարիքն ունի զարգացման թաքուն հնարավորություններ, որոնք պետք է ուսուցիչը բացահայտի ու զարգացնի:

Դպրոցական կյանքի առաջին տարիներին երեխան ադապտացվում է դպրոցին՝ իր համար նոր միջավայրին ու կենսակերպին: Հոգեկան շատ որակների հիմքը դրվում է կրտսեր դպրոցական տարիքում: Երեխայի վարքն աստիճանաբար բարդանում է, հարստանում է մտածելակերպը, զարգանում են հոգեկան գործընթացները, մասնավորապես ուշադրությունն ու հիշողությունը, որոնք նպաստում են գիտելիքների ձեռքբերմանը, կենսափորձի հարստացմանն ու համալրմանը:

Հիշողությունն ապահովում է անձնավորության ամբողջականությունը և տեղին է հիշատակել Ս. Ռուբինշտեյնի հետևյալ միտքը. «Առանց հիշողության մենք կլինեինք լոկ ակնթարթի էակներ: Մեր անցյալը ապագայի համար մեռած կլինեք: Ներկան, ընթանալով, անհետ կկորչեք անցյալում: Չէին լինի ոչ անցյալի վրա հիմնվածը, ոչ էլ հմտությունները, անհնարին կդառնար ուսումը, որն անցնում է մեր ողջ կյանքի միջով և մեզ դարձնում է այն, ինչ որ ենք» [2, էջ 179]: Միտքը առավել քան խոսում է:

Հոդվածի նպատակն է պարզել.

ա) կրտսեր դպրոցականների հիշողության առանձնահատկությունները

բ) հիշողության որ տեսակներն են գերիշխում այդ տարիքում

գ) այն օպտիմալ ուղիները, հնարներն ու մեթոդները, որոնք կզարգացնեն աշակերտի հիշողությունը և կնպաստեն մյուս հոգեկան պրոցեսների զարգացմանը:

Իսկ ի՞նչ է հիշողությունը. հիշողությունը ընկալված ինֆորմացիայի մտապահման, հոգեկանում պահպանելու և հետագայում վերարտադրելու երևույթն է [2, էջ 179]: Հիշողությունը մասնակցում է կրտսեր դպրոցականի

կյանքի և գործունեության բոլոր ոլորտներին, այդ իսկ պատճառով ուսուցիչը այն պետք է զարգացնի տարբեր հնարներով ու միջոցներով, որպեսզի ապահովի ինֆորմացիայի ձեռքբերումը, յուրացումը և հետագա գիտելիքների ու հմտությունների հարստացումը: Հիշողության մեջ տարբերում ենք հետևյալ գործընթացները. մտապահում, պահպանում, վերարտադրում և մոռացում: Տարբերում ենք նաև հետևյալ տեսակները, որոնք առանձնացվում են ըստ հետևյալ չափանիշների.

1. ըստ գործունեության բնույթի հիշողությունը լինում է շարժողական, պատկերային և բառա-տրամաբանական

2. ըստ գործունեության նպատակների բնույթի. կամածին և ոչ կամածին

3. ըստ նյութի պահպանման տևողության. երկարատև, կարճատև և օպերատիվ:

Ուսուցիչը պետք է լավ իմանա իր աշակերտի հոգեկան գործընթացները, անհատական առանձնահատկությունները, իմանա, որ եթե նախադպրոցական տարիքում գերիշխում էր հուզական հիշողությունը՝ կապված մուլտֆիլմերի, հեքիաթի հերոսների կամ իրենց խաղերի հետ, ապա կրտսեր դպրոցականի հիշողությունն ավելի իմաստավորված է, նրանց հիշողության հիմքում ընկած է հասկացումը: Աշակերտը արդեն իմաստային կապեր է հաստատում նյութը մտապահելու համար, ձգտում է կանխամտածված մտապահել ուսումնական նյութը, քանի որ իրեն ներկայացվում են նոր պահանջներ ու պարտականություններ և ինքը պարտավոր է դրանք հիշելու վերարտադրել:

Ուսումնասիրվող նյութի սիստեմատիկ կապակցումը անցյալում յուրացրած գիտելիքների հետ նպաստում է անցածի ամրապնդմանը, կանխում է մոռացումը, ակտիվացնում սովորողի հիշողությունը, մտածողությունը [1, էջ 215]:

Փորձառու ուսուցիչը աստիճանաբար մեծացնում է սովորողների ինքնուրույնությունը, նրանց հետաքրքրությունը, որը նպաստում է ուսումնական նյութը ընկալելու: Նոր նյութը ընկալելու և հիշելու համար ուսուցիչը աշակերտներին հանձնարարում է նախկին նյութը կրկնել և կապել նորի հետ, կիրառում է տարբեր հնարներ ու մեթոդներ՝ հիշողությունը և մյուս հոգեկան գործընթացներն ու առանձնահատկությունները զարգացնելու համար:

Թեև դա այնքան էլ հեշտ չէ, սակայն ուսուցիչը քաջ գիտակցում է, որ ուսման արդյունավետությունը մի շարք գործոններից բացի, կախված է նաև հիշողությունից, (մնեմիկական, հիշողական) խնդրի բնույթը ըմբռնելուց և մտապահման ու վերարտադրության հնարներին ու եղանկներին տիրապետելուց: Սկզբնական շրջանում կրտսեր դպրոցականները օգտագործում են մտապահման պարզ եղանակներ, մի քանի անգամ կրկնում են նյութը, հետո դրանք բաժանում են մասերի, որոնք հաճախ ոչ մի իմաստային կապ չեն ունենում: Նրանց մտապահումը կատարվում է ճանաչման հիման վրա: Օրինակ, առաջին դասարանցին կարող է տեսողությամբ ընկալել տեքստը և իրեն թվա, որ արդեն գիտի, քանի որ այն իրեն արդեն ծանոթ է: Սակայն դա այդպես չէ և երեխան ունենում է հիասթափություն, իրեն թվում է, որ արդարացի չեն վարվում իր հետ ու ճիշտ չեն գնահատում կամ կարծում է, թե ինքը անընդուն

նակ է: Փորձառու ուսուցիչը, որպեսզի իր հետագա աշխատանքները ճիշտ և արդյունավետ կառուցի, պետք է օժտված լինի ոչ միայն մասնագիտական, այլև անձնային համապատասխան որակներով ու կարողություններով, ոչ միայն պետք է սիրի իր մասնագիտությունն ու երեխաներին, այլև կարողանա նյութը մատուցել դրական հույզերով, վառ տպավորություններով հագեցած, ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ առաջին դասարանի ուսումնական տարվա սկզբում աշակերտների մոտ դեռևս գերիշխում է ոչ կամածին հիշողությունը և երեխան հիշում է հատկապես այն, ինչը հեշտ և արագ է մտապահվում կամ որը հետաքրքիր է իրեն ու հուզականորեն հագեցած: Նշանակում է, հիշելուն նպաստում են նաև դրական հույզերն ու զգացմունքները, որոնք մեծ ազդեցություն են ունենում մտապահման արագության և տևականության վրա: Նյութը լավ հիշելու համար պետք է դրա հիմքում ընկած լինի հասկացումը: Պետք է նյութը բաժանել մասերի, վերլուծել: Պետք է երբեմն մատուցվող նյութը կիսատ թողնել հաջորդ օրը շարունակել, քանի որ ըստ Ջեյգարնիկի, կիսատ մնացած գործը լավ է հիշվում: Գիտակցված և իմաստավորված մտապահման, ինչպես նաև ինքնավերահսկողության հնարների ձևավորմանը զուգընթաց երկրորդ և ավելի բարձր դասարաններում կամածին հիշողությունը արդեն բավական զարգացած է ու արդյունավետ: Աստիճանաբար տեղի է ունենում ոչ միայն հիշողության, այլև հոգեկան տարբեր որակների ու կողմերի վերակառուցում ու բարդացում: Աշակերտներին պետք է աստիճանաբար սովորեցնել ինքնուրույն աշխատել, քանի որ «ուսումնական տեքստերի վրա աշխատելու հնարների ձևավորումը «լավ հիշողություն» զարգացնելու արդյունավետ ուղիներից է» [3, էջ 115]:

Ուսուցիչների ուշադրությունից չպետք է վրիպի նաև այն հանգամանքը, որ ուսման արդյունավետության վրա էականորեն ազդում է նաև ուսուցչի անձը, նրա մասնագիտական կարողությունները, անձնային որակները, խոսքի արտահայտչականությունը...: Կրտսեր դպրոցականները հուզականորեն հագեցած խոսքի միջոցով արտահայտած տեղեկությունները ավելի արագ և լավ են մտապահում, քան ակնառու-պատկերավոր տվյալները: Դա ևս տարիքային առանձնահատկություն է, որը չպետք է անտեսվի, թեև ակնառու-պատկերավոր մտապահումը նույնպես կարևոր է զարգացնել: Բնարկե կան շատ հնարներ ու միջոցներ, որոնց չենք անդրադառնալու, սակայն յուրաքանչյուր ուսուցիչ պետք է մշակի իր մոտեցումները տվյալ դասարանին և տվյալ աշակերտին համապատասխան, պետք է հաշվի առնի նաև աշակերտների հիշողության անհատական տարբերությունները՝ մտապահման արագությունը, ամրությունը, վերատադրելու պատրաստականությունը: Միտքը պարզելու համար նշենք, որ մտապահման արագությունը որոշվում է այն կրկնությունների թվով, որոնք այս կամ աշակերտի մոտ անհրաժեշտ են նյութի որոշակի ծավալ մտապահելու համար: Ամրությունը որոշվում է սովորած նյութի մտապահման և մոռացման արագության միջոցով: Իսկ հիշողության պատրաստականությունը որոշվում է նրանով, թե պահանջված պահին ինչպիսի հեշտությամբ ու արագությամբ է աշակերտը կարողանում հիշել, մտաբերել անհրաժեշտ նյութը:

Ուսուցիչը պետք է հաշվի առնի աշակերտների հիշողության անհատական տարբերությունները, նրանց մոտ զարգացնի հիշողության տարբեր տեսակները, քանի որ այդ է պահանջում ուսումնական նյութի բազմազանությունը: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ սովորողների հիշողության և ընդհանուր զարգացման համար պետք է ստեղծի նպաստավոր բարոյա- հոգեբանական և մանկավարժական պայմաններ ու մթնոլորտ և ապահովի աշակերտների անձնային աճն ու հոգեկան առողջությունը:

#### **ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ**

1. **Ա. Բալյան**, Մանկավարժական հոգեբանության հարցեր, Լույս, Երևան, 1983. 456 էջ
2. **Ա. Նալչաջյան**, Հոգեբանության հիմունքներ, «Հոգեբան» հր. Երևան, 1997 թ., էջ 648
3. Տարիքային և մանկավարժական հոգեբանություն, Ա. Պետրովսկու խմբ., Եր. 1977 թ., 400 էջ

#### **АЙКУИ ХАНУМЯН**

Ванадзорская школа N25 им. В. Амбарцумяна, педагог

#### **ОСОБЕННОСТИ И ПУТИ РАЗВИТИЯ ПАМЯТИ УЧАЩИХСЯ МЛАДШИХ КЛАССОВ**

В статье обсуждаются особенности, виды и важная роль памяти в процессе обеспечения эффективности обучения.

#### **HAÝKUHI KHANUMYAN**

Vanadzor basic school #25 named after V. Hambardzumyan, Teacher

#### **MEMORY PECULIARITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN AND WAYS OF DEVELOPING THEM**

The article comprises the peculiarities of schoolchildren memory, their kinds and the importance of their memory which can be effective for them in schooling.

#### **ՌԻՄԱ ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ**

Վանաձորի Վ. Համբարձումյանի անվ. թիվ 25 հիմնական դպրոցի մանկավարժ

#### **ԶԱՆԼԻԿ ԵՐԵՄԱՅԻ ՀԵՏ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿՐՏՄԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔՈՒՄ**

Հոդվածում քննարկվում են ձախլիկ երեխայի նկատմամբ ձևավորված կարծրատիպերի առկայությունը և դրանց վերացման անհրաժեշտությունը, նրանց ֆիզիոլոգիական ու հոգեբանական առանձնահատկությունների, ինչպես նաև նրանց հետ աշխատելու հնարների ու միջոցների իմացությունը:

***Բանալի բառեր՝** ձախլիկ երեխա, կարծրատիպեր, մանկավարժական խնդիր, դպրոց, ուսուցիչ:*

Ժամանակակից հասարակության մեջ, մարդկային գործունեության բազմաբնույթ ոլորտներում իր ուրույն տեղն է զբաղեցնում կրթությունը, մասնավորապես՝ դպրոցը: Դպրոց են հաճախում տարբեր ընդունակություններով ու խնդիրներով, տարբեր դիրքորոշումներով ու հնարավորություններով երեխաներ: Ուսուցիչը կոչված է նրանց կրթելու, ուսուցանելու և հետագա կյանքին նախապատրաստելու: Թեև նրա աշխատանքը դժվար է և պատասխանատու, բայց այն ավելի է բարդանում, երբ դասարանում լինում են սահմանա-